

LITERATURA II

Standard učiva pro II. ročník střední školy
zaměřený na analýzu textu pro základní úroveň maturitní zkoušky z ČJ a L a rozvoj
čtenářské gramotnosti na SŠ

Mgr. Ilona Horáčková

OBSAH

- I. LITERÁRNÍ SLOVNÍČEK
- II. STRUKTURA LITERÁRNÍHO DÍLA
- III. LITERATURA NÁRODNÍHO OBROZENÍ
- IV. ROMANTISMUS VE SVĚTOVÉ LITERATUŘE
- V. ROMANTISMUS A BIEDERMEIER V ČESKÉ LITERATUŘE
- VI. REALISMUS A NATURALISMUS VE SVĚTOVÉ LITERATUŘE
- VII. KLASIKOVÉ ČESKÉ LITERATURY 50. A 60. LET 19. STOLETÍ
- VIII. NOVOROMANTIKOVÉ KOLEM RUCHU, LUMÍRU A KVĚTU A ROZVOJ LITERATURY REALISTICKÉ A NATURALISTICKÉ V ČESKÉ LITERATUŘE

Jméno a příjmení žáka/žákyně

Škola

Kontakt

** Pozn. „ukázky/text“ je doporučením pro využití čítanek, kopií, pracovních listů a audiovizuálních záznamů, práci s čtenářským deníkem.*

I. LITERÁRNÍ SLOVNÍČEK

(základní pojmy literární teorie - praktické stručné definice postačující k základní analýze literárního díla k maturitní zkoušce)

AKT (z lat.) čin, jednání, děj; v dramatu dějství, jednání (uzavřená část)

ALEGORIE (z řeč.) jinotaj, obrazné vyjádření, nepřímé vyjádření, utajení skutečného obsahu

ALMANACH (z arab.) sborník, ročenka, kalendář obsahující příspěvky různých autorů, často poprvé publikujících

ANEKDOTA krátké vtipné vyprávění

ASOCIACE (z lat.) sdružování představ a jejich vybavování (původně z psychologie, filozofie)

ASONANCE (z lat.) zvuková shoda samohlásek na koncích veršů nahrazující rým (mladá-stará)

BALADA (z it.) lyrickoepická báseň obvykle s chmurným, tragickým, dramatickým, zhuštěným dějem

***Test:**

BÁSNICKÉ PROSTŘEDKY -

- TROPY (založené na přenášení významu slov) - **EPITETON** (z řeč.) básnický přívlastek, **METAFORA** (z řeč.) přenesení slov na základě významové podobnosti (beran - tvrdohlavý člověk), druhy m. – **personifikace** (oživování, zosobnění věcí neživých, přisuzování lidských vlastností zvířatům apod. – vlny šeptají...), **alegorie** (jinotaj), **synekdocha** (záměna celku za část a naopak – rodná hrouda, otcovská střecha...), **hyperbola** (nadsázka), **ironie** (skrytý výsměch dosažený užitím opačného významu), **sarkasmus** (jízlivost), **eufemismus** (zjemnění – dodýchal, odešel, navždy nás opustil – zemřel...); **METONYMIE** (z řeč.) záměna slov na základě vnitřní věcné souvislosti (čtu Jirásku, vypil půllitr...)

- FIGURY (založené na opakování hlásek, slabik a slov, hromadění jednotlivých slov nebo celků, zvláštnosti větné vazby) - **ONOMATOPOIE** (z řeč.) zvukomalba, napodobení zvuku slovy,

EPIZEUXIS (opakování stejného slova nebo slovních spojení za sebou v jednom verši)

BLUES (z angl.) původně píseň amerických černochů a pomalý tanec, dnes jedna z forem lyrické poezie

DADAISMUS (z franc. dada – dětské žvatlání – koníček, hračka) umělecké a literární hnutí 20. let 20. stol., propagovalo nevázanost, zábavu, umění jako hru

***Test:**

DĚJ (fabule, syžet) postupná a uzavřená řada událostí, které spolu vzájemně souvisejí a vytvářejí charakter díla, dějová linie – expozice (úvod), kolize(zápletka), krize(vyvrcholení), peripetie (dějový zvrat), katastrofa(rozuzlení)

DEKADENCE (z franc.) životní postoj a pocit umělců konce století (původně 19. stol., přeneseně jakéhokoliv), znechucení, individualismus, beznaděj, odmítání (nihilismus), formální uvolněnost

DIALOG (z řeč.) rozhovor dvou nebo více postav, monolog – delší souvislá řeč jedné postavy

EMOCE (z lat.) citové vzrušení

EXPREZIONISMUS (z lat.) liter., výtvar., hudeb. a divadel. směr počátku 20. stol., zdůrazňuje vnitřní zážitek, city

FEJETON (z franc.) menší publicistický útvar o aktuální záležitosti, obvykle v novinách pod čarou

HUMOR (z lat.) úsměvné hodnocení směšné situace

CHARAKTERISTIKA (z řeč.) popis postav

IDEA (z řeč.) historický a společenský smysl díla

ICH FORMA (z němčiny já) vyprávění v 1. osobě – **ER FORMA** (z němčiny on) vyprávění ve 3. osobě

***Test:**

IMPRESIONISMUS (z lat.) umělecký směr přelomu 19. a 20. stol., zdůrazňuje smyslové vjemy, barevnou náladu

INTERPRETACE (z lat.) výklad textu, objasňování, rozbor, vysvětlování

LÍČENÍ výrazně citově zabarvený básnický popis

LITERATURA (z lat.) písemnictví

LITERÁRNÍ DRUHY (ŽÁNRY) základní členění umělecké literatury na **LYRIKU** (líčí myšlenkové stavy, prožívání – lyrika osobní, přírodní, společenská), **EPIKU** (vypravuje děj, veršované útvary – epos, balada, romance..., prozaické útvary – novela, romaneto, román, povídka; obojí – bajka, pohádka, báje, legenda...) a **DRAMA** (odehrává se na jevišti, formy – tragédie, komedie, činohra)

NOVELA (z ital.) epické, zpravidla prozaické dílo menšího rozsahu s jednodušším dějem

PARODIE (z řečt.) zesměšňující napodobení, **SATIRA** (z lat.) výsměšná kritika, **KARIKATURA** (zveličení, znetvoření vlastností a rysů)

POETISMUS básnický směr v české literatuře 20. let 20. stol. – umění života, umění žít a užívat, hravost, obraznost, emoce

POVÍDKA prozaický útvar kratšího rozsahu, líčí kratší časový úsek, hrdina se zpravidla příliš nevyvíjí

***Test:**

REALISMUS (z lat.) umělecký směr usilující o maximální objektivitu, věcnost

ROMÁN (z franc.) epické prozaické dílo většího rozsahu, široce zobrazuje větší úsek života

ROMANTISMUS (z franc.) umělecký směr hlavně 1. pol. 19. stol., kladl důraz na cit, vášně, svobodu, obraznost

RÝM zvuková shoda částí slov na koncích veršů (sdružený aabb, střídavý abab, obkročný abba ad.)

TÉMA (z řečt.) základní myšlenka díla odrážející autorův světonázor

TRAGÉDIE (z řečt.) truchlohra

VERŠ (z lat.) samostatný rytmický celek, většinou řádek v básni, mající svůj **rytmus** – pravidelné střídání přízvučných a nepřízvučných slabik – **trochej** (1 přízvučná, 1 nepřízvučná), **daktyl** (1 přízvučná, 2 nepřízvučné), **jamb** (1 nepřízvučná, 1 přízvučná)

VESELOHRA komedie

***Test:**

****Test celek:**

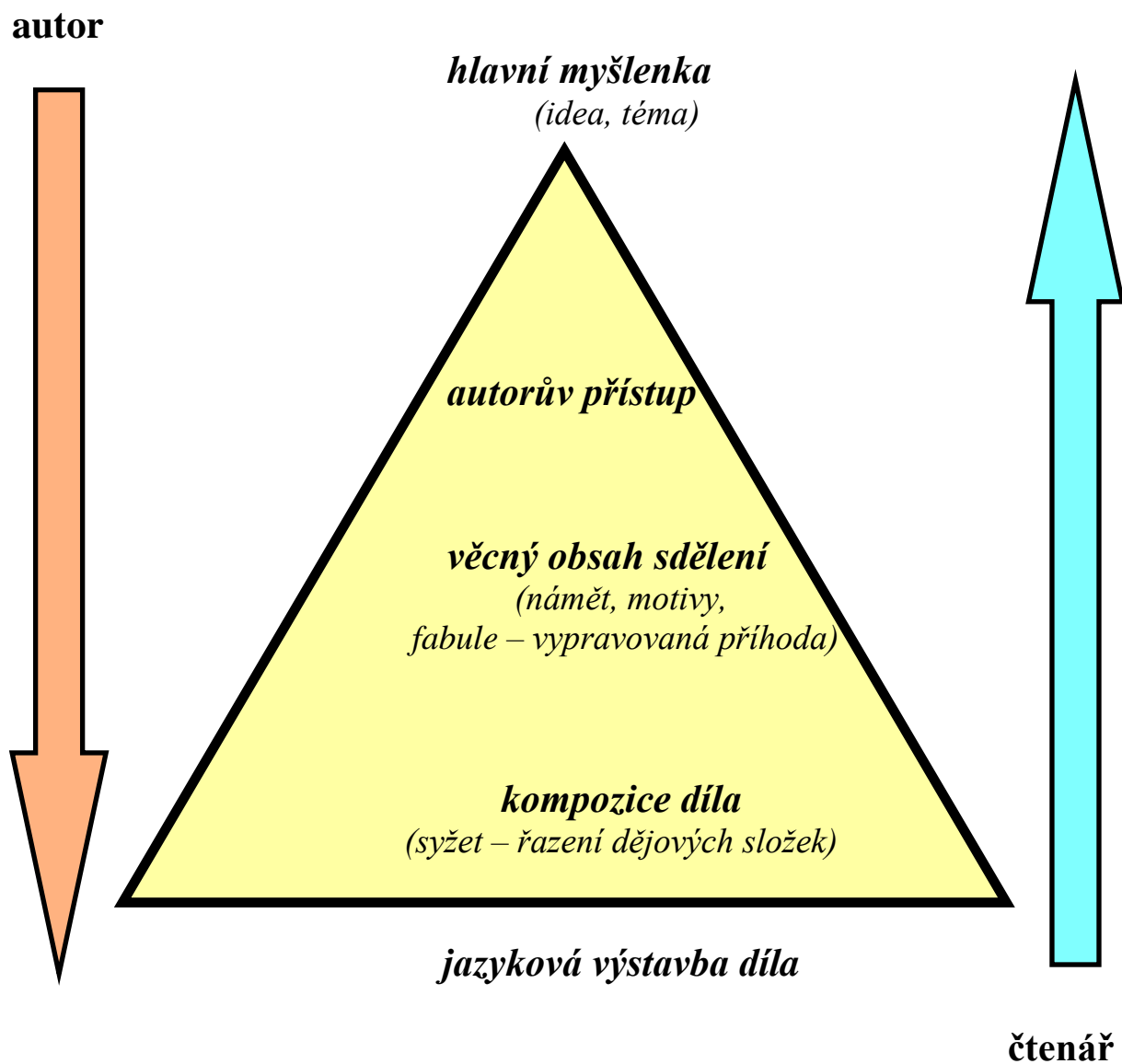
II. STRUKTURA LITERÁRNÍHO DÍLA – NÁCVIK ROZBORU

ROZPRACOVANÁ OBECNÁ STRUKTURA K NÁCVIKU ROZBORU JAKÉHOKOLIV TEXTU VE ZVOLENÉ ČITANCE ČI JEDNOTLIVÉHO TEXTU

UMĚLECKÝ TEXT

POEZIE	PRÓZA	DRAMA
LYRIKA/EPIKA	LYRIKA/EPIKA	---
VERŠ	---	VERŠOVANÉ/ V PRÓZE
RÝM	---	RÝM/ ---
	<i>(lyrizující próza)</i>	
BÁSEŇ, BÁSNICKÁ SKLADBA, SBÍRKA...	ROMÁN, NOVELA, POVÍDKA...	
BALADA, EPOS, ROMÁN VE VERŠÍCH...	<i>historický/á, dobrodružný/á, detektivní, humorný, sci-fi, fantasy, sportovní, pro mládež, ze současnosti, realistický, protiválečný/á, ekologický/á, filozofický, deníkový...</i>	
LYRICKÝ SUBJEKT/VYPRAVĚČ	VYPRAVĚČ	
	ÚHEL POHLEDU	
KOMPOZICE/VÝSTAVBA/ČLENĚNÍ		
SLOKY	DÍLY/ČÁSTI/KAPITOLY...	DĚJSTVÍ/AKTÝ/JEDN ÁNÍ
VERŠ		
RÝM		
ROZBOR		
TÉMA, MOTIVY	TÉMA, MOTIVY	TÉMA, MOTIVY
---/ČAS, PROSTOR	ČAS, PROSTOR	ČAS, PROSTOR
	ICH/ER FORMA	
---/POSTAVY	POSTAVY	POSTAVY
	ŘEČ VYPRAVĚČE/ŘEČ POSTAV	DIALOG/MONOLOG/ SCÉNICKÉ POZNÁMKY
JAZYK		
SPISOVNÝ/NESPISOVNÝ	SPISOVNÝ/NESPISOVNÝ	SPISOVNÝ/NESPISOV NÝ
BÁSNICKÉ PROSTŘEDKY – TROPY A FIGURY	BÁSNICKÉ PROSTŘEDKY – TROPY A FIGURY	BÁSNICKÉ PROSTŘEDKY – TROPY A FIGURY
LITERÁRNĚ HISTORICKÝ KONTEXT		
AUTOR, DOBA, SMĚR, DALŠÍ DÍLA, SOUČASNÍCI, LETOPOČTY, UDÁLOSTI AD.		
ZAJÍMAVOSTI		
ADAPTACE – FILM, TV, DIVADLO, COMICS, POČÍTAČOVÁ HRA...		
Fakultativně - VLASTNÍ ČTENÁŘSKÁ/DIVÁCKÁ ZKUŠENOST (včetně MJ), KULTURNÍ ZÁJMY, RECITACE AD. v souvislosti s dílem, autorem, literárním směrem, obdobím ad.		

STRUKTURA LITERÁRNÍHO DÍLA

III. LITERATURA NÁRODNÍHO OBROZENÍ

Kulturněhistorický kontext a periodizace – 80. léta 18.st. – 50. léta 19.st.

Evropa – společenská situace – postupná likvidace feudalismu a reformní tendence osvícenství, k uvolnění přispěl především Josef II. *zrušením nevolnictví* roku 1781, *tolerančním patentem* (náboženské svobody) a *tiskovým patentem* (omezení cenzury). Národní obrození je hnutí k znovuzrození českého národa, jazyka i literatury.

Periodizace – 1. generace NO – 80. léta 18. st.-počátek 19. st. – generace Dobrovského,

2. generace NO – 10.–30. léta 19. st. – generace Jungmannova.

Dále zasahují literární směry – preromantismus, romantismus a biedermeier, počátky realismu.

Vědecké a badatelské úsilí Čechů bylo vedeno snahou vyrovnat se ostatním zemím – vznikla Soukromá společnost nauk, pak Královská česká společnost nauk – předchůdkyně dnešní Akademie věd. Měla 2 sekce –

- 1) vědy přírodní a matematika,
- 2) historie, vlastivěda, jazykozpyt.

Největšími osobnostmi vědy byli – historik *Gelasius Dobner*, *František Martin Pelcl* – 1.profesor ČJ na pražské univerzitě, pedagog *František Josef hrabě Kinský* ad.

1. generace NO

Josef Dobrovský – (1753–1829) – dokonalý osvícenský vědec, historik, jazykovědec. Psal v němčině, protože zatím pochyboval, že by se čeština mohla stát jazykem vědeckým a uměleckým - rozdíl proti 2. generaci NO!

Tyto pochybnosti vyjádřil i ve svých *Dějínách české řeči a literatury*, v *České prozodii* stanovil český verš jako sylabotónický. *Zevrubná mluvnice jazyka českého* je česká gramatika, *Základy jazyka staroslověnského* je staroslověnská gramatika. Sestavil 1.díl *německo – českého slovníku* (slovníky chtěli obrozenci dokázat, že čeština má slovní zásobu rovnocennou ostatním jazykům). Vystupoval proti pravosti Rukopisů (královédvorského a zelenohorského).

Václav Matěj Kramerius - nakladatel, básník, novinář, organizátor kulturního života, vydával *Krameriusovy c. k. pražské poštovské noviny* (1789), *Krameriusovy c. k. vlastenecké noviny* (1791) (c. k. = císařsko-královské).

Nakladatelství *Česká expedice* vydávalo díla starší české literatury.

Začíná se rozvíjet **новоčeské divadlo** – 1771 – 1. české představení *Kníže Honzik*. Existovalo stálé divadlo v Kotcích, pak dřevěná Bouda (1786) a Nosticovo divadlo (1784, dnes Stavovské).

Nejvýznamnější dramatici – **Václav Thám** (známe ze seriálu podle Jiráskova románu F. L. Věk), **Prokop Šedivý** ad.

Počátky novočeské poezie

– r. 1785 vydal **Václav Thám** almanach *Básně v řeči vázané*, opěvuje lásku, přátelství, víno, zpěv...

Antonín Jaroslav Puchmajer vydal 5 almanachů *Sebrání básní a zpěvů*, přispěli do něj – **Šebestián Hněvkovský**, **František Vladislav Hek** (Jiráskův románový F. L. Věk)

II. generace NO

Josef Jungmann (1773-1847) - vůdčí osobnost druhé generace.

Narozdíl od racionalisty Dobrovského byl Jungmann vášnivý zastánce češtiny, všechna díla psal česky. Věřil, že čeština dosáhne stejné úrovně jako němčina – pětidílný *česko – německý slovník*, *Rozmlouvání o jazyku českém*, *Historie literatury české*, *Slovesnost* (učebnice slohu s čítankou). Překládal významná díla světové literatury.

Pavel Josef Šafařík - pocházel ze Slovenska, byl přítelem Františka Palackého, zaměřoval se na historii celého Slovanstva – *Dějiny slovanské řeči a literatury ve všech nářečích*, *Slovanské starožitnosti* (životní dílo, česky, zachytil kulturní vývoj slovanských národů).

František Palacký - historik, politik, kritik, estetik, filozof, básník, zastánce austroslavismu (federace slovanských národů v rámci Rakouska - Uherska). Vydával staročeské kroniky, Časopis Českého muzea, spoluzaložil Matici českou (1831) – spolek pro vydávání vědecké české literatury. Napsal *Dějiny národu českého v Čechách i v Moravě* - česky, 5 dílů – 1. díl německy další česky, slovanská prehistorie a archeologie, nejstarší dějiny slovanských národů až do konce prvního tisíciletí, chtěl vyzdvihnout evropský význam slovanské kultury, věřil, že existuje jeden slovanský jazyk, národní jazyky považoval za nářečí, slovanské dějiny viděl jako boj s německým a římským vlivem.

František Ladislav Čelakovský - básník, prozaik, překladatel, vydavatel folklóru (písni a přísloví), novinář, kritik, tvůrce tzv. ohlasové poezie (napodobuje lidovou píseň) – *Ohlas písní ruských* (napodobuje staré ruské byliny (bohatýrské básně) – báseň Ilja Muromec, Čurila Plenkovič), oslavuje hrdinství a sílu ruského národa. *Ohlas písní českých* (lyrické, milostné, žertovné i satirické básně (Dárek z lásky, Pocestný, Toman a lesní panna – první významná česká balada). *Slovanské národní písně* – tři svazky posbírané slovanské lidové poezie přeložené do češtiny, *Mudrosloví národu slovanského ve příslovích*. (ukázky)

Ján Kollár - slovenský evangelický kněz a kazatel, prosazoval *myšlenku slovanské vzájemnosti* (spolupráce všech slovanských národů pod vedením ruského – „veliké dubisko na východě“). *O literárnej vzájemnosti mezi kmeny a nářečmi slovanskými* (všeslovanská myšlenka), *Slávy dcera* – životní dílo – básnická skladba, předzpěv psaný časomírou („Stůj noho, posvátná místa jsou kamkoliv kráčíš...“), vyzdvihuje slovanskou minulost, lituje zánik Polabských Slovanů, ale přesto věří ve slavnou budoucnost všech Slovanů. Obsahuje lyriku milostnou i vlasteneckou, básník putuje po místech významných dějin Slovanů s průvodci Mínou (symbol slovanské vzájemnosti) a Mílkem (slovanský bůžek lásky), jednotlivé oddíly mají názvy podle řek protékajících bývalými územími Slovanů – Sála, Labe, Dunaj, Rén, Vltava. Nechybí ani slovanské nebe – Léthé a slovanské peklo – Acherón. K Míně ho inspirovala životní láska Wilhelmina Schmidtová, s kterou se mohl oženit až po 16 letech známosti.

Další vývoj divadla

Václav Kliment Klicpera - autor veseloher zesměšňujících lidské a společenské nedostatky (lakotu, sobectví, nafoukanost, prázdné vlastenčení...) – *Divotvorný*

klobouk, Rohovín čtverrohý, Každý něco pro vlast, Hadrián z Římsů (parodie rytířské hry)

Matěj Kopecký - kočovný loutkář, putoval po českém venkově, psal a hrál vlastní hry, např. *Oldřich a Božena, Loupežníci na zámku*.

Rukopisy (RKZ)

- obrozence trápilo, že nemáme tak staré památky jako Němci (píseň o Nibelunzích), Francouzi (píseň o Rolandovi), či Rusové (Slovo o pluku Igorově, byliny), proto se objevily padělky, které je měly nahradit a posílit národní sebevědomí – roku 1817 byl nalezen zlomek básnické skladby **RUKOPIS KRÁLOVÉDVORSKÝ** (Dvůr Králové ve VČ) – datován do 13.stol., obsahoval např. básně Slavoj a Záboj, Čestmír, Oldřich a Boleslav atd.

Roku 1818 byl nalezen **RUKOPIS ZELENOHORSKÝ** (Zelená Hora u Nepomuku v ZČ) – datován do 9. stol., obsahuje skladby Libušin soud atd. Autory byli zřejmě **Václav Hanka** (básník, překladatel, jazykovědec, knihovník a archivář Českého muzea) a **Josef Linda** (novinář, spisovatel). Padělky byly tak dokonalé, že rozdělily společnost na zastánce a odpůrce pravosti (prof. Jan Gebauer, TGM atd.).

Definitivní důkazy nepravosti přinesly až laboratorní rozbor v 60. letech 20. stol. (skoro po 150 letech!), ukázalo se, že jde o staré pergamenové svitky zbavené původního textu a popsané novým textem.

Přesto rukopisy inspirovaly další autory (Mácha, Zeyer) i výtvarníky (Mánes, Aleš, Myslбек) a hudebníky (Smetana – Libuše).

***Otázky:**

Uveď 3 události, které přispěly k vzniku a rozvoji NO.

Který panovník se o ně zasloužil?

Uveď představitele prvních dvou generací NO, popiš jejich přístup a jmenuj stěžejní díla.

Charakterizuj rozvoj novinářství, divadla a poezie (připomeň si ve slovníčku pojem almanach).

Vysvětli podrobně se všemi souvislostmi humor použitý v prospektu Královédvorská.

IV. ROMANTISMUS VE SVĚTOVÉ LITERATUŘE

Romantismus ve světové literatuře

Romantismus – umělec. směr 1. pol. 19. stol. (1789 francouzská revoluce – 1848 revoluční rok v Evropě), (franc. „romantique“ = jako v románu, tajemný, fantastický)

Rysy - důraz na původnost, osobitost autora, na bezprostřední zážitek, city a fantazii.

Hlavní hrdina často splývá s autorem, je výjimečný, osamělý jedinec.

Základní motiv - konflikt mezi jedincem a společností, člověk uniká do vlastního nitra, láska je zpravidla nenaplněná, autoři obdivují minulost, mystiku, lidovou slovesnost, exotiku, přírodu...

Žánry – lyrické balady, básnické povídky (poemy), romány.

Literatura

Německo

Novalis – vl. jm. Friedrich Leopold von Hardenberg – básník, prozaik - *Hymny noci* – sbírka básní.

Bratři Grimmové – Jakob a Wilhelm – jazykovědci, sběratelé lid. slovesnosti – 2 díly *německých lidových pohádek*. (text)

Heinrich Heine – *Kniha písní* – parodie na tradiční romant. motivy; světobol, láska, zklamání..., nejznámější báseň *Lorelei* – pověst o víle, která přivádí lodníky na Rýnu do záhuby (text)

Anglie

George Gordon Byron – bouřlivák, cestovatel, „tvář Apollóna s kozí nohou“, *Childe Haroldova pouť* – autobiografický moderní epos – 4 zpěvy – CH. H. – hrdina trpící světobolem, osamoceně bojující proti tyranii, melancholický, zklamáný;

Džaur, Korzár a Lara – básnické povídky; *Manfred* a *Kain* – filozof. verš. dramata.

Percy Bysshe Shelley – žil v Irsku, Švýcarsku, v Itálii, tragicky zahynul v mořské bouři, *Královna Mab* – filozofická báseň; *Odpoutaný Prométheus* – lyrické veršované drama, vzdor proti světovému řádu i bohu, představy o konečném vítězství dobra nad zlem, svržení tyranie, nastolení nového harmonického řádu. Dílo vychází ze starého mýtu o Prométheově odboji proti bohům (ohěň).

Pojmy – *poema* – romantická básnická povídka, lyricko-epická skladba, jedna postava je mluvčím básníka, popisy, vzpomínky,

byronismus – proud romantické poezie – hluboce prožívaný rozpor jedince se společností, světobol, vzpoura,

titanismus – romantický směr, hrdý boj jedince s mocí.

Walter Scott – prozaik, sběratel skotských lid. balad, zakladatel hist. povídky a románu - *Waverley* – první historický román, *Ivanhoe* – ze středověkých anglických dějin, z doby vlády Richarda Lví srdce.

Rusko

Alexandr Sergejevič Puškin – básník, prozaik, dramatik, 1820 – vyhnanství (jih Ruska), 1826 se vrátil, zemřel na následky zranění (souboj s francouz. dobrodruhem D'Anthésem). *Ruslan a Ludmila* – poema, *Kavkazský zajatec* – poema,

Evžen Oněgin – veršovaný román, ve kterém je zobrazena ruská společnost 20. let 19. stol. (Petrohrad, venkov), EO – mladý, zhýčkaný petrohradský elegán, odjíždí na venkov, přítel romantik a snílek Lenský, dvě statkářské dcery Olga Larinová, veselá lehkomyšlná, Taťána, ostýchavá vážná – zamiluje se do Oněgina –,, Taťánin dopis

Oněginovi“ – Oněgin flirtuje s Olgou a v souboji zabije Lenského. Po letech potká v Petrohradu na plese Taťánu a je jí oslněn, ta však zůstává se svým manželem. **(text)**
Michail Jurjevič Lermontov – básník, prozaik, dramatik, zahynul předčasně v souboji.
Na smrt Puškina – rozloučení s ASP, *Hrdina naší doby* – první psychologický román v ruské literatuře, hrdina Pečorin se stává společenským vyděděncem, marně hledá smysl života, štěstí nenachází ani v lásce či v přátelství, je zaujat jen sebou, zabývá se vlastním nitrem a pro společnost se stává neužitečným, „zbytečným člověkem“.
Nikolaj Vasiljevič Gogol – prozaik, dramatik, přechod mezi romantismem a realismem, *Revizor* – satirická komedie, kritizuje úplatkářství, lidskou hloupost, podlézavost, omezenost, pokrytectví - úředník Chlestakov je mylně považován za revizora, vesničaná se předhánějí v uplácení. *Mrtvé duše* – satirický román, úředník Čičikov projíždí Ruskem a skupuje „mrtvé duše“ zemřelých nebo zmizelých nevolníků, aby na ně jako jejich fiktivní vlastníků mohl všelijak získat peníze.

Francie

Victor Hugo – básník, prozaik, dramatik, *Legenda věků* – cyklus básní, *Chrám Matky Boží v Paříži* – romantický historický román, děj se odehrává v Paříži za vlády Ludvíka XI. - Kněz Frollo miluje krásnou cikánku Esmeraldu. Jeho svěřenec, ohyzdný zvoník Quasimodo, ošklivý hluchoněmý hrbáč ji má pro něj unést, ale není schopen zlého činu, Esmeralda se zamiluje do kapitána Phoeba, Frollo ho probodne, ale za vraždu je odsouzena Esmeralda, Quasimodo se jí snaží chránit a dobrovolně se s ní nechá zadržet.
Ubožáci – (překládáno i jako *Bídníci*), společenský román, děj - 1. pol. 19. stol.- galeje, jih Francie, Paříž, Jean Valjean kvůli krádeži chleba strávil na galejích 12 let, na cestě domů okrade kněze Myriela, který ho svou dobrotou a šlechetností obrátí na dobrou cestu, ujme se osiřelé dívky Cosetty (dcery zubožené Fantiny), neustále ho ale pronásleduje bývalý dozorce z galejí Javert... **(text)**

Stendhal – vl. jménem Henri Beyle, autor psychologických románů, *Červený a černý* – červená je symbolem revoluce, černá je představou tmářství a despotismu, růst a pád Julienu Sorela.

Alexandre Dumas – *Tři mušketýři* (Athos, Porthos, Aramis + D'Artagnan), *Černý tulipán*.

Alfred de Musset – nejsubjektivnější autor francouz. romantismu, témata - láska – romanticky rozervaná, nešťastná, nespokojená - *Zpověď dítěte svého věku* – autobiografický román.

USA

Edgar Allan Poe – básník, prozaik, zakladatel americké novely, detektivky a hororu
Havran, Zlatý Skarabeus, Jáma a kyvadlo **(text)**

Polsko

Adam Mickiewicz - *Konrád Wallenrod* – poema, téma národně osvobozenického boje ze 14. stol., *Pan Tadeáš* – národní epos.

Uhry

Sándor Petöfi – lyrik – poezie milostná, vlastenecká a revoluční – *Apoštol*.

Slovensko – tzv. štúrovci.

Ludovít Štúr – *zakladatel spisovné slovenštiny*, *Nauka reči slovenskej*, *Nárečia slovenskuo alebo potreba písania v tomto nárečí*.

Samo Chalupka - *Mor ho!*

Janko Kráľ - *Zakliata panna vo Váhu a divný Janko* – lyrickoepická báseň.

V. ROMANTISMUS A BIEDERMEIER V ČESKÉ LITERATUŘE

Romantismus – rysy, časové zařazení (viz kapitola VII.).

Biedermeier – životní styl měšťan. vrstev ve střed. Evropě v období let 1815-1848, důraz na osobní, rodinné zájmy, pohodu a klid – vzor **Magdaléna Dobromila Rettigová** – tzv. *malé umění* – *Domácí kuchařka, Mařenčin košíček, Myrrhový věneček*.

Období 3. etapy národního obrození –

Josef Kajetán Tyl (1808-1856) – prozaik, básník, kritik, novinář, nejvýznamnější dramatik NO – pocházel z Kutné Hory, nedokončil filozofii, kočovná divadelní společnost, vojen. účetní, později jen psal, netradiční rodinné podmínky, časopisy *Květy české, Vlastimil a Posel z Prahy*, politicky angažovaný - v revolučním roce 1848 - odchod z Prahy, až do smrti putoval s kočovnou společností, je pochován v Plzni.

Dílo – povídky – *Rozina Ruthardová, Rozervanec* (o K. H. Máchovi), *Poslední Čech* (ostře kritizovaný K. Havlíčkem Borovským), *Dekret kutnohorský* (líčí boj Čechů s cizinci, hlavně Němci, o moc nad pražskou univerzitou – z doby Václava IV. a Jana Husa);

divadelní hry – *Fidlovačka aneb Žádný hněv a žádná rvačka* – fraška z cechovních slavností (s Fr. Škroupem píseň *Kde domov můj?* – zlidovění - hymna), *Paličova dcera* – „obraz ze života“ – příběh Rozárky, jejíž otec se stal paličem ze zoufalství a msty.

Dramatické báchorky – *Strakonický dudák aneb Hody divých žen* (text) *Tvrdohlavá žena a Zamilovaný školní mládenec, Lesní panna aneb Cesta do Ameriky* (ve filmu *Jak svět přichází o básníky*), *Jiříkovo vidění*.

Historické hry – *Kutnohorští havíři* – potlačení vzpoury havířů v 15. stol. – 1. české sociální drama, *Jan Hus; Krvavé křtiny aneb Drahomíra a její synové* – zavraždění knížete Václava bratrem Boleslavem.

Karel Hynek Mácha (1810-1836) – nejvýznamnější básník českého romantismu, vystudoval práva a filozofii, měl osudovou lásku Lori – Eleonoru Šomkovou (deníky), rád cestoval – po hradech, zříceninách, došel pěšky až do Itálie, pracoval jako advokátní praktikant v Litoměřicích, ještě před svatbou (které už se nedožil) se mu narodil syn Ludvík, nachladil se při hašení požáru a zemřel na zápal plic (dnes se uvádí, že možná na cholera), psal původně německy, pak česky.

Dílo – lyrickoepická veršovaná skladba *Máj* (1836) – 4 epické zpěvy, 2 lyrická intermezza, loupežník Vilém, dívka Jarmila, Hynek – sám autor, (*zvukomalba* – *onomatopoeie* – hláskové složení slova napodob. zvuk, *metafory* – „moře světla“, *eufonie* – umělec. působivé uspořádání hlásek ve verši – např. samé dlouhé – pomalost, táhlost, *přívlastky, oxymóron* – spojení slov, která si odporují – „chytrý hlupák“ – u KHM – ztrhané struny zvuk, mrtvé milenky cit, zborcené harfy tón...).

Próza – chtěl napsat čtyřdílný hist. románový cyklus *Kat*, stihl jen 1. díl *Křivoklad*; román *Cikáni* – podobné téma jako *Máj*; povídky *Obrazy ze života mého* – autobiografické rysy – *Večer na Bezdězu, Marinka* – tragická povídka o lásce k nemocné dívce.

Socha K. H. Máchy na Petříně (J. V. Myslbek) přitahuje každého 1. května milenecké páry.

Karel Jaromír Erben (1811-1870) – básník, historik, sběratel lidové slovesnosti, vydavatel, překladatel, novinář, pocházel z Podkrkonoší, vystudoval práva a filozofii, byl sekretářem Českého muzea a archivářem města Prahy, vedl Pražské noviny.

Dílo – sbíral písně, pohádky, pověsti, říkadla – *Prostonárodní české písně a říkadla*, *Sto prostonárodních pohádek a pověstí slovanských v nářečích původních*.

Původní tvorba – *Kytice z pověstí národních* (film režiséra F. A. Brabce). (text)

Na rozdíl od B. Němcové se snažil zachovávat původní podobu děl, neupravoval je.

VI. REALISMUS A NATURALISMUS VE SVĚTOVÉ LITERATUŘE

Realismus – umělec. směr 19. stol. založený na kritickém poznávání skutečnosti bez příkras a iluzí - objektivita, usiluje o pravdivé zobrazení, historickou přesnost a věčnost – lat. realis = věcný, skutečný, opírá se o tzv. pozitivistickou filozofii – využívající poznatky věd, faktografii, popis, odmítá spekulaci. Autoři využívají typizaci – hledají, co je typické pro určitý druh lidí, co mají společného, zachycují vývoj a konkrétní životní prostředí.

Kritický realismus – obohacený o angažovaný pohled na společnost, poukazuje na společenské křivdy, volá po nápravě a po spravedlivější společnosti.

Hlavní žánry realismu – próza (román) a drama.

Výrazové prostředky – hovorový a obecný jazyk, nářečí (venkov).

Hudba – Bizet, Offenbach, Verdi, Puccini – rozvoj opery a vznik operety.

Architektura – Jean Eiffel – věž v Paříži.

LITERATURA

FRANCIE

Stendhal – vl. jm. Henri Beyle – tvořil na rozhraní romantismu a realismu, psycholog. romány – *Červený a černý*, *Kartouza parmská*.

Honoré de Balzac – v rozsáhlém díle vystihl přelom feudalismu a kapitalismu, chtěl zachytit všechny lidské typy a společenské vrstvy, charaktery, způsoby života, povolání, věk, - cyklus 97 románů a povídek (2500 postav) - *Lidská komedie* – *Otec Goriot* (příběh otce, který dal veškerý majetek svým dcerám a byl jimi potom opuštěn), *Bratranec Pons*, *Sestřenice Běta*, *Evženie Grandetová*, *Ztracené iluze*, *Lesk a bída kurtizán*.

Gustave Flaubert – analyzoval lidské vášně a city, nemoc a osamění – pesimistický pohled na svět – *Paní Bovaryová aneb Mravy francouzského venkova*, *Citová výchova*.

Naturalismus – krajní směr realismu – latinsky natura – příroda – vznikl ve Francii v 2. pol. 19. st. – hl. názor – život člověka je určován dědičností a prostředím – tzv. determinace postav (předurčenost), uplatňuje poznatky z biologie a sociologie.

Émile Zola – hl. představitel naturalismu – svůj postoj k literatuře definoval v eseji *Experimentální román*, napsal 20svazkový cyklus románů *Rougon-Macquartové aneb Přírodopis a sociální historie jedné rodiny* – romány *Břicho Paříže*, *Zabiják* (příběh dělníka a pradleny, kteří propadnou alkoholu – Gervaisa a Coupeau a jejich dcera Nana), *Nana* (která se stala prostitutkou), *Germinal* (stávká horníků), *Tereza Raquinová*.

Guy de Maupassant – 300 povídek z jeho rodné Normandie – *Kulička*, *Miláček*.

Jules Verne – zakladatel moderního dobrodružného a cestopisného románu na hranici mezi romantismem a realismem, vědeckofantastické literatury – sci-fi (fantazie se opírá

o moderní vědecké poznatky) – *Dva roky prázdnin, 20000 mil pod mořem, Pět neděl v balónu, Vynález zkázy, Patnáctiletý kapitán, Cesta do středu Země, Cesta na Měsíc, Tajuplný ostrov...* (text)

ANGLIE

Charles Dickens – největší představitel angl. viktoriánské literatury – pro otcovy dluhy se v dětství dostal i do vězení pro dlužníky, od 12 let si musel vydělávat, vytvořil rozsáhlý obraz života angl. společnosti v 19. st., útočil na sociální nespravedlnost a těžký osud sirotků – *Oliwer Twist, David Copperfield, Malá Dorritka, Nadějně vyhlídka*, humorist. román *Kronika Pickwickova klubu* – Samuel Pickwick je zakladatelem a předsedou pánského klubu, který cestuje po Anglii (starý mládenec S.P., neúspěšný básník, starý nepraktický milovník, smolař – sportovec - nimrod a sluha pana P. zažívají komické a dobrodružné příhody). (text)

William Makepeace Thackeray – povídkář, karikaturista, *Jarmark marnosti, Kniha o snobech*.

sestry Bronteovy – **Charlotte** – román *Jana Eyrová, Emily Na větrné hůrce*.

Herbert George Wells – vědeckofantastické romány – *Válka světů, Stroj času, Neviditelný*.

SEVERSKÉ ZEMĚ

Henrik Ibsen – norský dramatik – romantická dramata. báseň *Peer Gynt*, pak společenskokritická realistická dramata *Opory společnosti, Nora* (v orig. Domov loutek).

August Strindberg – švédský dramatik – *Červený pokoj, Otec, Slečna Julie*.

Hans Christian Andersen – dánský pohádkář – 156 pohádek – *Sněhová královna, Císařovy nové šaty, Ošklivé káčátko...* autobiografie *Pohádka mého života*. (text)

USA

Mark Twain – klasik amer. literatury 19. st., novinář a humorista – *Dobrodružství Toma Sawyera, Princ a chud'as, Dobrodružství Huckleberryho Finna...* (text)

POLSKO

Henryk Sienkiewicz – držitel Nobelovy ceny za literaturu – historickou beletrii se snažil posilovat národního ducha utlačovaných Poláků – *Ohněm a mečem, Potopa, Pan Wolodyjowski, Křižáci* – polské dějiny, *Quo vadis?* (Kam kráčíš?) – pronásledování prvních křesťanů v Římě, *Pouští a pralesen* – dobrodružný cestopis pro mládež odehrávající se v Africe za Mahdího diktatury – děti Staš a Nela jsou uneseny pro výkupné, podaří se jim utéct, ale putují samy nebezpečnou africkou přírodou.

RUSKO

Ruský kritický realismus má významné postavení, odráží neomezenou moc cara, bídu, nesvobodu. Literární postavy – 1. rolník, 2. „zbytečný člověk“ – bez vůle k aktivnímu životu, bez víry, pasivní, nihilistický – často šlechtic, který nakonec spáchá sebevraždu...

Ivan Alexandrovič Gončarov – *Oblomov* (zbytečný člověk)

Ivan Sergejevič Turgeněv – *Rudin* (zbytečný člověk), *Lovcovy zápisky* (venkov), *Otcové a děti* (šlechta).

Lev Nikolajevič Tolstoj – jedna z největších postav svět. literatury – v rodné vsi Jasná Poljana založil školu pro rolnické děti, věnoval se osvětě, výchově a vzdělávání, věřil, že zlo ve světě může být odstraněno jen morálním přerodem každého člověka – tzv. tolstojovství - autobiografická trilogie *Dětství*, *Chlapectví*, *Jinošství*. *Sevastopolské povídky*, hist. román z napoleonských válek *Vojna a mír*, společenský román s ženskou hrdinkou *Anna Karenina*, román o mravní obrodě *Vzkříšení*.

Nikolaj Vasiljevič Gogol – v jeho díle se prolíná romantismus s realismem – *Mrtvé duše* (nevolnictví v Rusku), satirická komedie *Revizor* (pokrytectví, omezenost, úplatkářství).

Fjodor Michajlovič Dostojevskij – s L.N.T. vrcholný představitel rus. realismu – za účast v pokrokovém hnutí byl v 28 letech odsouzen k trestu smrti, pak omilostněn a poslán do vězení a pak do vyhnanství na Sibiř – dílo *Zápisky z mrtvého domu* (deník z vězení a vyhnanství), *Zločin a trest* (psych. román o lidském svědomí), *Idiot*, *Běsi*, *Bratři Karamazovi*.

Anton Pavlovič Čechov – zakladatel psycholog. a lyrického dramatu (potlačený děj, vyšší emocionalita, jemné dialogy, dramatičnost a tragičnost pramení z nitra postav, hledání životních jistot, kritika společnosti...) – *Tři sestry*, *Strýček Váňa*, *Višňový sad*.

VII. KLASIKOVÉ ČESKÉ LITERATURY 50. A 60. LET

Mezi romantismem, biedermeierem a realismem se rozvíjela 4. etapa NO, poznamenala ji porážka revoluce v roce 1848, mnohonárodnostní habsburská monarchie zůstala zachována, absolutismus byl upevněn, podařilo se jen zrušení poddanství jako zbytku feudalismu. Romantický životní pocit byl nahrazován realistickým viděním světa.

Božena Němcová (asi 1820-1862) – původním jménem Barbora Panklová, nejznámější česká spisovatelka, o jejím pravém původu se dnes vedou spory, narodila se ve Vídni, zřejmě jako dcera panského kočího Němce Johanna Pankla a české služky Terezie Novotné (ale je možné, že byla i nemanželskou dcerou kněžny Zaháňské), dětství prožila v ratibořickém údolí u České Skalice, kde byl její otec ve službě u kněžny Zaháňské, silně na ni zapůsobila její babička Magdaléna Novotná. V 17 letech byla provdána za 32letého úředníka finanční stráže Josefa Němce, ten byl pro své vlastenectví často překládán, tak se stěhovali z místa na místo (Praha, Chodsko, Slovensko...). Její literární dráhu ovlivnili čeští vlastenci, přátelství s básníkem Václavem Bolemírem Nebeským, Jankem Králem a setkání s dílem francouz. spisovatelky George Sandové. Manželství nebylo šťastné, nenaplňovalo ji. Po r. 1848 byl Němec přeložen do Uher a později propuštěn a Němcová zůstala s dětmi v Praze, žily v bídě, BN byla nemocná, zemřel jí milovaný syn Hynek, tehdy vznikla *Babička*. Vyčerpaná BN zemřela ve 42 letech.

Dílo – začínala patetickými vlasteneckými básněmi (*Ženám českým*), pohádková tvorba – sbírala a (na rozdíl od K.J.E.) upravovala a vydala *Národní báchorky a pověsti* – zdůrazňovala spravedlnost, rovnost všech lidí, vítězství mravních hodnot (např. *Chytrá horákyňe*, *Potrestaná pýcha*, *Princezna se zlatou hvězdou na čele*, *Čert a Káča*...), *Slovenské pohádky a pověsti*.

Cestopisné a národopisné obrázky - *Obrazy z okolí domažlického*.

Vesnické povídky – *Divá Bára* (o odvážné dívce, která překoná strach a pověry), *Karla* (o chlapci, kterého matka vydává za dívku, aby ho uchránila před válkou), *Pohorská vesnice*, *V zámku a v podzámčí*, *Dobrý člověk*, *Pan učitel*.

Zapojila se do almanachu Máj, mezi tzv. Májovce.

Babička (1855) – *aneb Obrazy z venkovského života*, vrcholné dílo, únik do světa vzpomínek, od těžké reality (smrt syna, bída), *babička* má v sobě rysy dobrých českých žen (*typizace*), je ale ztvárněna jako ideál – dokonalý, moudrý člověk (*idealizace*), líčí jen 1 rok, čtyři roční období na Starém Bělidle. Byla několikrát zfilmována, *babičku* hrála např. Terézie Brzková a Jarmila Kurandová. (text)

Karel Havlíček Borovský (1821-1856) – satirik, překladatel, novinář, pocházel z Borové u Přibyslavi, podle níž si zvolil literární jméno, byl vyloučen z kněžského semináře, působil v Rusku jako vychovatel.

Dílo – novinářské – *Kritika Tylova Posledního Čecha* – odmítání prázdného vlastenčení, požaduje činy, byl redaktorem Pražských novin a České včely, Národních novin, časopisu Slovan – hájil demokratické zásady proti vládě i proti církvi – v prosinci 1851 byl zatčen a odvezen do vyhnanství do tyrolského Brixenu, kde napsal svá vrcholná díla, vyhnanství podlomilo jeho zdraví, brzy po návratu zemřel, BN položila na jeho rakev při pohřbu trnovou korunu jako znamení mučedníka (Kristus). *Epigramy* – krátké satirické veršované popěvky – čtyřverší, 5 oddílů – *Církvi, Králi, Vlasti, Múzám, Světu* (Demokratický – Nechoď, Vašku, s pány na led, mnohý příklad máme, že pán sklouzne a sedlák si za něj nohy zláme.).

3 vrcholné satirické básnické skladby –

Tyrolské elegie – básnický popis zatčení a deportace, opovržení rakouskou vládou, ironie, sarkasmus (kousavý, sžíravý),

Král Lávra – satira (komické dílo útočící na nedostatky) – na motivy irské pohádky o králi Midasovi, parodie na historiky o hodných panovnících,

Křest svatého Vladimíra – námět z Nestorova Letopisu ruského. (texty)

Májovci

– mladá lit. generace kolem J. Nerudy a V. Hálek, vydala r. 1858 *almanach* (sborník, ročenka, kalendář) Máj (celkem vyšel 4x), hlásili se k odkazu KHM, chtěli ukázat na konflikt ideálů a reálných možností, byli první velkou lit. skupinou, usilovali o modernizaci čes. literatury, volali po umělecké svobodě.

Jan Neruda (1834-1891) – básník, prozaik, dramatik, žurnalista, narodil se v Praze na Malé Straně v rodině vojen. vysloužilce, který měl chvíli kantýnu, pak obchůdek, JN nedokončil práva a filozofii, působil v Národních listech a psal. Jeho tvorbu ovlivnil malostranský život a milostné vztahy, např. i k spisovatelce Karolíně Světlé, nikdy se neoženil.

Dílo – poezie – sbírky - *Hřbitovní kvítí* – zklamání, pesimismus, tehdejší kritika ji přijala chladně, narozdíl od Hálkových optimistických Večerních písní, JN se na 10 let odmlčel.

Knihy veršů – („výpravných, lyrických a smíšených, časových a příležitostných“), první rodinná poezie – věnovaná matce a otci, sociální balady – *Dědova mlsa*.

Písně kosmické – JN nalézá a odhaluje kladné perspektivy lidstva (*A mluví člověk = Jak lvové bijem o mříže...*).

Balady a romance – (balada = ponurá báseň s trag. koncem, romance = veselá, rozverná – Neruda to někdy zaměňuje – např. *Romance helgolandská* je tragická) – biblické příběhy, pověsti, historické anekdoty (*Romance o Karlu IV.*).

Prosté motivy – básnický deník, citová zpověď stárnoucího básníka, 4 části podle roč. období – běh lidského života, poprvé i vztah k venkovu a k přírodě.

Zpěvy páteční – vyšly až po smrti zásluhou Jaroslava Vrchlického – obavy o osud národa, výzva k boji, pesimismus, beznaděj, ale přece jen malá jiskřička naděje a víry v lepší budoucnost. (text)

Novinářská činnost – povídky, *fejtony* – drobný umělecko-publicistický žánr, poutavě a vtipně pojednává o aktuálních otázkách, např. Kam s ním? (se starým slavníkem) – *Studie krátké a kratší, Žerty hravé i dravé, Obrazy z ciziny, Menší cesty.*

Próza – *Arabesky* – vybírá si zajímavé typy z okraje společnosti.

Trhani – rozsáhlejší sociální povídka, dělníci na stavbě želez. trati (trhani = ti, kteří trhali skály). *Povídky malostranské* – vrchol jeho prozaické tvorby – 13 povídek inspirovaných vzpomínkami. (text)

J. N. nebyl za svého života doceněn, ocenění se jeho tvorbě dostalo až koncem 19. st. (díky např. Macharovi a Šaldovi).

Vítězslav Hálek (1835-1874) – básník, prozaik, dramatik, kritik, novinář – redaktor *Národních listů*, časopisu *Lumír a Květy*. Pocházel z Mělnicka, nedokončil filozofii, přivydělával si jako učitel v rodině zámožného pražského advokáta Horáčka, jeho dcera Dorotka Horáčková se stala jeho životní láskou, manželkou a inspirací. Na rozdíl od JN psal optimistickou přírodní a milostnou lyriku, byl ve své době více oblíbený.

Dílo – poezie – *Večerní písně* – lehká, zpěvná, lyrická poezie, přírodní a milostná, *V přírodě* – opěvuje krásy české přírody, *Pohádky z naší vesnice* – epická sbírka, obrázky z venkov. života (řadu básní zhudebnil Bedřich Smetana).

Próza – povídky – *Muzikantská Liduška* – příběh nešťastné dívky, která se zbláznila, když byla přinucena k sňatku pro peníze. *Na statku a v chaloupce* – delší, sociálně laděná próza. *Na vejminku* – příběh o narušených vztazích mezi starým otcem a sobeckými dětmi. *Poldík rumař* – rumař odvážel stavební suť, příběh o obětavém člověku.

Drama – *Král Vukašín* – tragédie ze srbských dějin, tato hra zahájila činnost Prozatímního divadla, *Záviš z Falkenštejna*.

Karolina Světlá (1830-1899) – rodným jménem Johanna Rottová, pocházela z pražské obchodnické rodiny, provdala se za svého učitele Petra Mužáka, přátelila se s Boženou Němcovou, Janem Nerudou (platonická láska), četla George Sandovou, ovlivnila ji smrt malé dcerky, umělec. jméno si vzala podle rodiště svého muže – Světlá pod Ještědem.

Dílo – povídkou *Dvojí probuzení* se zapojila do *almanachu Máj*; *První Češka* (téma ženské emancipace), *Černý Petříček*. Romány *Vesnický román, Kříž u potoka, Kantůrčice, Frantina, Nemodlenec*.

Jakub Arbes (1840-1914) – prozaik, publicista, vytvořil nový útvar romaneto (novelistický příběh popisující romantickou, fantastickou, zdánlivě nevysvětlitelnou záhadu, která se odhaluje racionálním postupem a často za pomoci vědeckých poznatků).

Dílo – *Svatý Xaverius* – nejznámější romaneto – záhada obrazu v chrámu sv. Mikuláše, *Sivooký démon, Zázračná Madona, Ukřižovaná, Newtonův mozek*.

Sociální romány – *Kandidáti existence, Štrajchpuďlíci* (dělníci v barvárnách).

VIII. NOVOROMANTIKOVÉ KOLEM RUCHU, LUMÍRU A KVĚTU A ROZVOJ LITERATURY REALISTICKÉ A NATURALISTICKÉ

70. - 80. léta 19.stol. – 2 výrazné lit. skupiny – **ruhovci a lumírovci**.

Ruchovci – podle almanachu Ruch, který vyšel r. 1868 na počest položení základ. kamene **Národního divadla**, spíše *národní zaměření*, vlastenecké, zájem o český venkov - Svatopluk Čech, Josef Václav Sládek (později tíhl spíš k L.), Alois Jirásek...

Lumírovci – kolem časopisu Lumír, spíše *kosmopolitní* (zaměřené více do světa, světoobčanství, otevírání oken do Evropy) *zaměření* - Jaroslav Vrchlický, Josef Václav Sládek, Julius Zeyer...

Protože navazovali na romantismus, ale nebránili se novým podnětům, říká se jim NOVOROMANTIKOVÉ.

Svatopluk Čech (1846–1908) – pocházel z vlastenecky, národně zaměřené rodiny, vydával měsíčník *Květy*, přispíval do *Lumíru*.

Poezie – témata vlastenecká, slovanská – *Husita na Baltu, Adamité, Roháč na Sioně, Evropa, Slavie* (E. a S. jsou alegorické názvy lodí), *Ve stínu lípy, Lešetínský kovář*, politická lyrika - *Jitřní písně, Nové písně, Písně otroka*.

Próza – satirické „broučkády“ – *Pravý výlet pana Broučka do Měsíce, Nový epochální výlet pana Broučka, tentokráte do XV. století* – zbabělost a vychytralost v protikladu k opravdovosti, odvaze a vlastenectví. (text)

Josef Václav Sládek (1846–1912) – básník, překladatel (např. 33 Shakespearových dram), od Ruchu se přiklonil k Lumíru, na cestě do Ameriky poznal občanskou svobodu i rasovou diskriminaci.

Dílo – *Básně* (např. *Na hrobech indiánských* – osud vyhlazovaných indiánů), *Jiskry na moři, Světlu stopou, Na prahu ráje, Sluncem a stínem, Selské písně a české znělky* – vlastenectví, český venkov, *České písně; pro děti* – *Zlatý máj, Skřivánčí písně, Zvony a zvonky* – např. *Znám křišťálovou studánku*. (text)

Jaroslav Vrchlický (1853–1926) – vl. jm. Emil Frída, básník – asi 80 sbírek, dramatik, kritik, prozaik, překladatel z 18 jazyků, dětství prožil u svého strýce faráře v Ovčárech u Kolína.

Dílo – lyrická poezie – *Z hlubin, Strom života, Okna v bouři, Hudba v duši, Poutí k Eldorádu...*; epická poezie – *Zlomky epopeje* – básnický cyklus, epopej = velké výpravné dílo, *Selské balady*.

drama – *Noc na Karlštejně, Drahomíra, Hippodamie* (řecké báje)

Julius Zeyer (1841–1901) – básník, prozaik, dramatik, cestovatel, vychovatel.

Dílo – epická poezie – *Vyšehrad, Karolinská epopeja* (Karel Veliký – franc. historie), próza – *Román o věrném přátelství Amise a Amila, Jan Maria Plojhar, Dům u tonoucí hvězdy, Tři legendy o krucifixu*, drama – pohádka *Radúz a Mahulena*.

Alois Jirásek (1851-1930) – přední autor české realistické historické prózy – středoškolský profesor v Litomyšli a v Praze.

Dílo – próza - *Staré pověsti české* (Libuše, Přemysl, Horymír...).

Mezi proudy, Proti všem, Bratrstvo, Husitský král – z doby husitské, *Temno, Psohlavci, Skály* – doba pobělohorská, *F.L.Věk, U nás, Filozofská historie* – národní obrození.

Divadel.hry – *Jan Hus, Jan Žižka, Jan Roháč*.

Pohádka – *Lucerna. Ze současnosti* – *Vojnarka, Otec*.

Zikmund Winter (1846–1912) – prozaik, historik, dílo – *Nezbedný bakalář*, *Rozina sebranec*, *Mistr Campanus* (vědec, básník, rektor UK Jan Campanus Vodňanský, doba pobělohorská).

Karel Václav Rais (1859–1926) – prozaik, novinář – téma vesnice – *Zapadlí vlastenci*, *Západ*, *Výminkáři*, *Pantáta Bezoušek*, *Kalibův zločin*.

Jan Herben – vydával časopis *Čas*, psal venkovské prózy – *Na dědině...*

Rozvoj divadla – 1868 – základní kámen Národního divadla, peněžní sbírky – „Národ sobě“, 1881 otevření, požár, 1883 znovuotevření.

Ladislav Stroupežnický (1850–1892) – dramatik a dramaturg ND – realistická komedie z JČ vesnice – *Naši furianti*.

Alois a Vilém Mrštíkové – divadelní hra *Maryša*.

Gabriela Preissová – Slovácko, líčí osudy žen – *Gazdina roba* (zhudebněná J. B. Foerstrem – opera Eva), *Její pastorkyňa* (zhudebnil L. Janáček).

Naturalismus (viz IX.)

Josef Karel Šlejhar – Kuře malancholik – osudy bezmocných – děti, zvířata.

Vilém Mrštík – *Pohádka máje*, *Santa Lucia*.

Karel Matěj Čapek – *Chod* – romány *Turbína*, *Jindrové*.

Název:

Autor:

Vydání:

Doporučeno kým:

Druh: lyrika epika drama

Žánr:

Kompozice:

Rozbor/obsah/postavy ad.:

Jazyk díla:

Literárně-historický kontext:

Zajímavosti/postřehy/otázky k diskusi:

Ukázka/citát:

Hodnocení/komentář:

